

19574. v. 3. 2. 2.

HISTORIAE LINGUAE SCLAVONICAE
CONTINUATIO SECUNDA
CONTINENS

**HISTORIAM DIA-
LECTI VENEDICAE
MERIDIONALIS**

SIVE

**VINIDORUM IN PROVINCIIIS
AUSTRIAE VICINIS**

NIMRUM

IN CARINTHIA, STIRIA, CARNIOLA, ISTRIA
ET MARCHIA VINIDORUM

OCCASIONE ORATIONIS

QUAM

IN GYMNASIO BERLINENSI, DIE XIX. OCTOBR. A. MDCCXXIX.
HORA X ANTE MERID. POST PUBLICAE INTRODUCTIONIS ACTUM
HABEBIT

NOVUS SUB-CON-RECTOR

DN. CHRISTIAN. GUILIELM. GROTIJAN.
MAGDEBURG.

AD QUAM AUDIENDAM

Amplissimos & Spectatissimos Patronos;

Summe Venerandum Ephorum; Plurimumque Reverendos
Eccles. Ministros, Cunctosque Gymnasii Reique Scholasticae

Fautores demille & officiosissime invitat

JOHANN. LEONHARD. FRISCH. RECT.

BEROLINI LITTERIS, CHRISTIANI ALBERDTI GAEBERDTI,

IMPRESORAE LINGVAE SAE BROMON
CONTINENS
CONTINENS

HISTORIA
LECTURAE MEDICAE
MEDICINAE

VINDOBONUM IN PROVINCIA
AUSTRIACA

IN AUSTRIA
D. JOHANNES LEONHARD BRISCH RECTOR
D. JOHANNES LEONHARD BRISCH RECTOR

IN AUSTRIA
D. JOHANNES LEONHARD BRISCH RECTOR
D. JOHANNES LEONHARD BRISCH RECTOR

D. JOHANNES LEONHARD BRISCH RECTOR
D. JOHANNES LEONHARD BRISCH RECTOR

D. JOHANNES LEONHARD BRISCH RECTOR
D. JOHANNES LEONHARD BRISCH RECTOR

D. JOHANNES LEONHARD BRISCH RECTOR
D. JOHANNES LEONHARD BRISCH RECTOR

D. JOHANNES LEONHARD BRISCH RECTOR
D. JOHANNES LEONHARD BRISCH RECTOR

MF03000792

Germaniæ viciniam versus omnes cœli plagas præter occidentalem, jam olim Venedi occuparunt. Hæ vero in limites patriæ nostræ migrationes varia obscuritate involutæ sunt, magna ex parte vel tacente vel nugante horum temporum historia. De hoc solo non dissident auctores, quod Venedi sive Heneti, ut Herodotus (in Clio) eos vocat, partim e remotioribus provinciis & regnis, Bulgaria, Servia, Bosnia, Dalmatia & Illyria ad nos venerint, partim etiam e vicina Polonia. Harum enim gentium dialecti hoc restantur; Quarum pleræque ad Bohemicam, & ad cæteras magis accedunt; quædam ad Polonicam; & cum illis omnes linguam Sclavonicam tanquam communem matrem agnoscunt. Multæ vero causæ sunt, cur lingua Venedica tam diu nobis ignota, & una cum gente sua tam contempta jacuerit. Præcipue earum sunt: 1) Quia Venedi tam diu idolorum cultui dediti, & hinc Germanis ad Christum conversis perodiosi fuerunt, ut eos Venedicos canes appellarint. 2) Quia Germanorum limites, qui ab iis & vicinis populis ob mutuam metum vasti relictæ erant, magna multitudine occuparunt, hasque incertæ possessionis terras sibi attribuerunt. Unde deinde 3) Germaniam sæpius invaserunt, viciniamque vexarunt; ut Imperatores nostri Comites limitaneos sive Marchiones, limitum custodes, adversus eorum impetum constituere cogentur. 4) Quia à fide Christiana aliquoties defecerunt; Christianorum Sacerdotes occiderunt, & multa crudeliter fecerunt. 5) Quia victi ad tam fœdam servitutem reducti sunt, ut a natione hac Sclavonica nomen Sclavorum, apud omnes fere vicinos Germaniæ populos, commune mancipiorum nomen, apud Germanos ipsos vero Venedorum nomen in hoc significatu manserit: adeo ut nec opifices eos in collegia sua, nec filios eorum in numerum tyronum admiserint,

Hic linguæ Venedorum neglectus non cessavit post conversionem eorum ad Christianam Religionem, & post receptionem in sinum Ecclesiæ: Sed duravit a Carolo M. fere usque ad Caroli Vti tempora. Postquam vero puriores Evangelici luminis radij ad illos penetrarunt, etiam linguæ eorum culturâ incepta est. Et quidem primo apud Venedos meridionales, deinde apud reliquias eorum septentrionales. Quam divisionem harum gentium à ratione situs, respectu Germaniæ sumptam, hic præferendam duxi. Non tamen neglectis aliis divisionibus, nimirum ob characteris scripturæ divisionem, in Venedos qui Latino, & qui Germanico characterē utuntur: Vel ob viciniam, in eos qui Austriæ, & qui Saxoniam vicini sunt: Vel ob pronuntiationem, in eos qui frequentiore sibilum amant, & qui eo non delectantur. Ad dignitatem & splendorem quarundam Sclavonicæ linguæ dialectorum in hac historia earum continuatione respicere non possum. Nam Poloniæ & Bohemiæ idiomata hic locum suum habere deberent. Quæ inter magnæ hujus matris filias capita extulerunt.

Quantum lenta solent inter viburna Cupressi.

Sed animadvertens insignem harum linguarum culturam & per tot Virorum doctorum scripta & elogia commendationem, ad Venedicas dialectos tanquam ad neglectiores descendi, & dicam hac vice aliquid

De Dialecto Venedorum Meridionalium, sive Austriæ vicinorum.

Hæc sicut & cæteræ, culturam suam primam & maximam Viris Augustanæ Confessionis debet. In tribus Austriæ Archiducatus provinciis, Stiria, Carinthia & Carniola olim Characterē Glagolitico usi sunt. Quem in programmate, quo hanc, quam nunc continuo, Linguæ Sclavonicæ historiam exorsus sum, accuratius descripsi. Deinde usum hujus dialecti commodiorem & communiorem fecit Vir celeberrimus primus Truber, Germanus inter hos Venedos natus, nomine & omine

pri-

primus. Fuit enim primus Evangelicæ puritatis præco in Carniola, & primus qui de cultura hujus dialecti sollicitus versionem sacrae Scripturae & aliorum in Ecclesia necessariorum librorum pro viribus promovit; Fuit primus qui has gentes usum characterum Latinorum, toti Europæ fere communium docuit, & ob has causas tanquam alter Cyrillus de Slavonica Lingua optime meritus, primis etiam laudibus ornandus est. Debemus ei tanquam prima novæ methodi Venedicam scribendi dialectum meridionalem specimina:

1. Evangelia Dominicalia & Fest. cum Epistolis.

2. Novum Testamentum D. N. J. C.

3. Catechismum. 4. Psalterium. 5. Cationum Ecclesiast. libellum. Omnia ab anno 1553. usque 1561. Labaci in Carniola edita.

6. Librum qui continet ordinem rerum in Eccl. agendarum Viennæ impressum.

Vivente adhuc Trubero. Magister Georgius Dalmatinus Anno 1568. etiam Vet. Testamenti, versionem aggressus est. Et publicavit latinis literis An. 1578. Pentateuchum. Anno 1581. vero integri codicis versionem absolvit & approbantibus Viris doctis, quorum examini ea proposita est, Anno 1583. impensis Ordinum provincialium Carniolæ, Witebergenfi typographiæ tradita. Anno 1484. ipsis Calendis Januarii prodiit. Hac versione utuntur Venedi etiam Pontificii in hunc usque diem: Quia aliam in illis provinciis non habent. Et ob hanc causam apud nos rarissime invenitur. De exemplari quod in Bibliotheca Witebergenfi est, multi audiverunt, ut Regenwolfschius sive Wengerfchius hist. Eccl. Slav. Prov. l. 1. p. 40. pauci tantum viderunt hanc Versionem pauciores eam ipsi possident. Hinc exemplar, quo post longam spem potitus sum, inter pretiosiora secundæ fortunæ dona numero. Succurrit labori Truberi & Georgii Dalmatini Adamus Bohoritich, qui eodem anno 1584. librum in 8. Witebergæ edidit, cujus titulus est, Arcticæ horæ

tuccifivæ de Latino-Carniolana literatura. In quo non tantum rationem pronunciandi & alia quæ ad Grammaticam pertinent monstravit, sed & Lexicon addidit ad probandam cognationem Linguae Carniolanæ cum Russica, Polonica, Bohemica & Croatica. In Bibliis ipsis vero Georgius Dalmatinus Indicem Vocabulorum subjunxit, quæ in dialectis vicinorum a Carniola differunt, ut:

1. Coroschki (in Carinthia)
2. Slovenski (in Slavonia five Illyria)
3. Harwatscki (in Croatia)
4. Dalmatinski (in Dalmatia)
5. Istrianski (in Istria) five Cratscki (in majore Istria parte, quæ Germanice Karst dicitur.

Post Truberi obitum iidem ordines Carniolæ provinciales Lutheri Postillam Anno 1595. prelo Tubingensi dederunt. Sed zelus perversus Thomæ Crœnii qui Trubero in Carniola tanquam persecutor ejus & hostis omnium Ecclesiæ Lutheran. reliquiarum successit, cursum Evangelii & simul culturæ Venedicæ Linguae in his terris diu impedivit. Omne Scripturæ Sacræ lumen non potuit extinguere, quia Sclavonicæ nationi linguae suæ usus in cultu divino a Pontifice Romano permissus est. Hinc Evangelia Dominicalia cum Epistolis in vernaculam Carniolanam versa ipse denuo edidit, Græzii. Et alius, nomine Mich. Mikez Catechismum Carniolanum 8. Augustæ Vindel. cum figuris ligno incis. Ann. 1615. Cessavit tamen pristinus ardor post hanc persecutionem, & præter Petri Canisii Catechismum qui Anno 1624. iterum prodiit, nihil in Lingua Carniola invenio usque ad Annum 1672. quo Joh. Ludovicus Schönleben Evangelia & Epist. quæ Crœnii cura olim prodierunt, correxit & iterum edidit Grætzii, 8. Hunc multi Romano-Catholici deinde secuti sunt, & varios libellos publicarunt, e. c. Bratouske buquize Suetiga Roshenkranze, i. e. Brüderschafts-Büchlein des Heyl. Rosenfrankes Grætzii 8. 1687. Math. Cassel. Modus juvandi agonizantes in Latina & Carniolana Lingua.

Nebeschkí Zyl, tu je premischlowanie teh fuetih ozschakou.
Sámmlich Ziel, das ist / Betrachtungen der Heil. Urváttér. Laibach.
1684. 8.

Kratki Sapoda dek potrebnich Katoliskich naukou. Kurzer Be-
griff der nottúrftigen Catholischen Lehre / An. 1685.

Nauk Christianski, i. e. Praxis Catechistica Ann. 1686. v.
Valvafor Tom. II. p. 360.

Venedis meridionalibus, sive incolis Carinthiæ, inferioris
Stiriæ, & trium partium Carniolæ, e quinque illis in quas pro-
vincia hæc divisa est, nimirum 1) Mëttlingæ Parochiæ ad quam
XVIII. pagi pertinent. 2) Partis Istriæ, & 3) districtus qui di-
citur Germanice Karst. adnumero etiam Marchiam Vinidorum
(Windisch, Marck.) sive Partem Illyriæ. Hujus enim incolæ à
Germanicis Scriptoribus subinde vocantur: Die Wenden in
Illyrien.

Horum quidam ad Evangelicam sive Lutheranam, ut vocant,
religionem accesserunt. Anno 1584. Agenda eorum ecclesia-
stica Witebergæ prodierunt. Qua occasione etiam caracte-
rem Latinum receperunt, quo deinde Romæ & Venetiis mul-
ti libri in Illyrica lingua in lucem venerunt. ut

Grammatica Illyrica. Romæ 1604. 8.

Franciscus Glavinich teste Valvasore Tom. II. 352. col.

b. n. 2. diversouum Libellorum in hac lingua auctor est.

Barthol. Cassii Vitæ Jesu Christi, & B. Virg. Mariæ Illyri-
cæ, literis latinis. Rom. 1638. 8.

Petri Ribadenyra de Vita Jesu Christi Rom. 1638. 8.

Psalterium Davidis Illyrice Venetiis. 1638. 4.

M. Mascifi Medit. de Passione Jesu Christi. Vener. 1672. 8.

Joh. Johannitii fasciculus Florum Variorum, Lingua Il-
lyrico - Dalmatica. Venetiis. 1685. 8.

Huic Illyrico - Dalmaticæ literaturæ promovendæ succurrit in-
ter primos,

Faustus Verantius S. Cæsareæ Maj. a Secretis Hungaricis,
Dictionario quinque nobilissimarum Europæ linguarum
lat. Ital. Germ. Dal-

Dalmat. & Ungaricæ Ann. 1595. Venetiis. 4. Qui sub finem
addidit multa vocabula Sclavonica quæ Ungari sibi usurparunt.
Item Symbolum Apostolorum & Orationem Dominicam in
his quinque linguis. Hoc Verantii Dictionarium deinde ex-
scripsit & auxit.

Petrus Loderekerus Pragenfis, in Vocabulario suo sex Lin-
guarum. in 4. oblongæ formæ,
cujus prima pars est Latino-Italico-Dalmatico-Bohemico-Po-
lonico-Germanico-Ungarica. Secunda Italico-Latina. Ter-
tia Dalmatico-Latina &c. Pragæ. Ann. 1605.

Ceterum Venedi five Vinidi etiam in Hungaria utraque
sunt. Superioris Hungariæ oppida primaria, potissimum ea
quæ vocant montana (*die Bergstädte*) cives Venedos Germani-
nis mixtos magno numero habent, ut Schemnitzium, Crém-
nitzium, Neosolium. &c. Germani illorum dialectum appellant
Vinidicam, (*Windisch*) eamque a teneris discunt. In agris
vero hæc natio omnia replet. Ex his tertia pars Venedorum
optime constitui potest, nempe Orientalis. Quia vero apud
eos, præter sermonem vulgarem & domesticum, nulla Vene-
dicæ linguæ cultura est, eorum in hac historia non potui rati-
onem habere. Utuntur tantum libris in Bohemicam diale-
ctum versis, etiam in Ecclesiis Evangelicæ religionis. Ubi de
hoc defectu Pastores harum Ecclesiarum, & primaria membra
(cum sub finem superioris sæculi Neosolii Ecclesia Germano-
rum mea qualicumque opera in sacris publice ureretur) sapius
valde querentes sibi que invicem eum exprobrantes, alteram-
que partem alterius negligentiam, quod libros nullos verte-
rint, & avaritiam, quod sumtus non fuggererint, subinde
accusantem audivi. Horum Vinidorum non exigua portio,
quæ Poloniae vicinior est, etiam dialecti Polonica subilo ab aliis
distinguuntur. Orationem denique Dominicam in hanc diale-
ctum meridiionalem versam proximæ occasioni reservo, qua
historiæ dialecti Lusatiæ utriusque etiam alias versiones hujus
orationis subjungam, additis emendationibus earum, quas a di-
versis auctoribus male exscriptas inveni.

